Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Relativní neúčinnost právního jednání v platném právu v porovnání s institutem odporovatelnosti podle § 42a starého OZ

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: Magisterské studium

rok odevzdání: 2015
ročník SVOČ: 8. ročník

Autoři: Martin Hadinec, Martin Hovorka
Konzultant: JUDr. PhDr. David Elischer Ph.D.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 8. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 15. 4. 2015

…….....……
Martin Hadinec

…….....……
Martin Hovorka

Obsah

1. Úvod 4
2. Historický vývoj 5
3. Teoretické základy 7
   3.1 Odporovatelnost podle občanského zákoníku 40/1964 Sb. 7
   3.2 Relativní neúčinnost dle občanského zákoníku 89/2012 Sb. 8
4. Vybraná témata odporovatelnosti a relativní neúčinnosti 10
   4.1 Aktivní a pasivní legitimace 10
   4.2 Výjimky z bezúplatných právních jednání 14
   4.3 Výhrada 15
5. Srovnání se zahraniční úpravou 17
6. Srovnání relativní neúčinnosti dle občanského zákoníku s úpravou v Insolvenčním zákoně 18
7. Závěr 20
8. Zdroje 21

1. Úvod

Pojem odporovatelnost či relativní neúčinnost označuje soubor právních pravidel, upravujících problematiku ochrany věřitele, jehož dlužník se zbavuje majetku a ohrožuje tak věřitelovu pohledávku. Tento specifický institut představuje jeden ze základních následků vad právních jednání a umožňuje věřiteli domáhat se toho, aby jednání mezi dlužníkem a třetí osobou vůči němu nemělo účinky a dluh tak mohl být splacen i z majetku, který dlužník převedl na jiného. Jedná se o institut v praxi velmi často používaný, který má v českém a československém právu silnou tradici. K jeho poslední změně v rámci soukromého práva došlo tolik rozebíranou rekodifikací, konkrétně přijetím nového občanského zákoníku.

Úkolem této práce bude právě v reakci na soukromoprávní rekodifikaci odporovatelnost a relativní neúčinnost podrobit rozboru a srovnání, a to jak v teorii, tak zejména v praxi, a zmapovat tak základní změny, novinky a přínosy, které změna právní úpravy v této oblasti přináší.

Na začátku se práce bude věnovat bohatým historickým kořenům institutu, které sahají hluboko do minulosti. Odporovatelnost byla právnímu řádu známá ještě před vznikem Československa a její historické pojetí významně ovlivnilo úpravu současnou i minulou. Právě z toho důvodu je historický úvod nezbytný pro celkové porozumění problematice. Poté budou blíže představeny úpravy podle předchozího a současného občanského zákoníku včetně načrtnutí základních změn.

S takto vytvořenými teoretickými základy práce následně zacílí na vybrané otázky praktického využití institutu. Pozornost bude zaměřena na témata, která byla podstatně změněna nebo která zůstávají sporná. Nejprve půjde o podrobný rozbor otázky aktivní a pasivní legitimace k odpůrčí žalobě. Zejména okruh pasivně legitimovaných osob byl totiž novou úpravou rozšířen, a tak si tato otázka rozhodně zaslouží pozornost. Druhým vybraným tématem jsou výjimky z bezúplatného právního jednání s ohledem na posuzování darů či mravních závazků a jako třetí bude představena výhrada, jakožto další nástroj k ochraně věřitele, který se do právního řádu vrátil po padesáti letech.

Dále práce porovná českou právní úpravu s úpravami v zahraničí, konkrétně s úpravami sousedních zemí, s nimiž je český právní řád svázán společnou historií. Nakonec bude zmíněn vztah relativní neúčinnosti v občanském právu s obdobným institutem v právu insolvenčním.

2. Historický vývoj

Odporovatelnost, respektive relativní neúčinnost,[1] je institutem s dlouhou tradicí a jeho první plné zakotvení můžeme dohledat již v římskoprávní úpravě. V antickém světě, stejně jako v současném, totiž nastávaly situace, kdy se dlužník snažil ochránit svůj majetek a znemožnit věřiteli plnění, porušujíc tak základní občanskoprávní princip, *pacta sunt servanda*, a jednal tedy *in fraudem creditoris*. Zprvu jako obrana proti tomuto jednání sloužilo *interdictum frauditorium*, v Justiniánském právu potom žaloba *actio pauliana*.

Interdictum frauditorium byl magistrátský příkaz namířený proti třetím osobám, které nabyly věci z majetku dlužníka a věděly o jeho podvodném jednání. V případě, že byl věřitel úspěšný, mu byly takto získané věci vydány. Jako u každého interdiktu nešlo o žalobu, ale o mimosoudní prostředek ochrany, jehož hlavním účelem bylo rychlé vyřešení situace.

Actio pauliana představovala obdobu současné odpůrčí žaloby. Tento antický institut zajišťoval ochranu práv věřitele tehdy, když byly splněny tři základní podmínky.[2] První předpokládala zcizení majetku či jeho části dlužníkem, a to s vědomím způsobení újmy věřiteli. Druhou podmínkou bylo, že nabyvatel o podvodu věděl; to však platilo pouze u onerózních právních jednání. Třetí podmínka spočívala v poškození věřitele. Významnou odlišností oproti interdiktu bylo, že v případě věřitelova úspěchu nedošlo k automatickému zrušení jednání, kterému bylo úspěšně odporováno. Pouze vzniknul závazek mezi věřitelem a třetí stranou, aby majetek převedla zpět na dlužníka. Pokud by tak třetí strana neučinila, mohlo po ní být vyžadováno uhrazení veškeré škody.[3]

V českém právu byla odporovatelnost známým institutem již za první republiky a dokonce ještě dříve. V roce 1914 bylo vydáno císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní, řád vyrovnávací a řád odpůrčí. Řád odpůrčí se nacházel v části III a ve dvaceti paragrafech velmi podrobně upravoval práva a postupy věřitele na ochranu pohledávky cestou odporovatelnosti. Předpis myslel na normy hmotněprávní i procesněprávní, rozlišoval úplatná a bezúplatná jednání, zaváděl možnost výhrady a zahrnoval též opominutí. O pokročilosti tohoto předpisu svědčí fakt, že v Rakousku je stále

[1] Autoři této práce zpravidla volí jeden či druhý termín podle toho, co odpovídá liteře daného právního předpisu. Zejména pro účel teoretického popisu se však jedná o víceméně synonymní pojmy, které označují shodný institut. Bližšímu rozlišení významu obou termínů bude věnován prostor v kapitole 2.2.

[2] Podmínky *actio pauliana* se označovaly latinsky jako *consilium fraus*, *scientia fraudis* a *eventus damni*.

[3] SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

účinný.[4] Nařízení se od 28. října 1918 stalo prostřednictvím čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého[5] předpisem Československa.

Říšským řádem z roku 1914 se inspiroval další právní předpis, který se zabýval odporovatelností – zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a odpůrčí, přičemž odpůrčí řád se nacházel v čl. III. Počet paragrafů vzrostl na 21, ovšem předpis přinesl jen málo skutečných změn. Lhůty pro věřitele zůstaly stejné, stejně jako zůstala beze změny možnost lhůtu prodloužit. Nezměněny zůstaly subjekty, pravidla jednotlivých typů odporovatelných jednání a obecně vše podstatné. Úpravu odporovatelnosti v obou řádech lze shrnout jako pokročilou a důslednou. Předpisy se staly inspirací pro budoucí úpravy včetně nového občanského zákoníku, který se svým rozsahem ale i celkovým pojetím řádům velmi přiblížil.[6]

Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. byl výsledkem tzv. právnické dvouletky a jeho účelem bylo napomoci zakotvení socialismu. Odporovatelnost nicméně zůstala v právním řádu nadále, konkrétně v paragrafech 46 až 52. Úprava byla podstatně zkrácena, určité normy byly stručněji popsány, jiné úplně vyřazeny, například opominutí. Stejně tak vypadla procesní ustanovení. Občanský zákoník v podstatě odporovatelnost zredukoval na nejzákladnější pravidla, lze však říct, že to nejpodstatnější zůstalo.

Významnou změnou občanského práva bylo přijetí občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. (dále jako ObčZ 1964), ve kterém bylo mnoho institutů výrazně změněno nebo vypuštěno. Stranou nezůstala ani odporovatelnost, jež v občanském právu přestala existovat až do roku 1991.

Zatímco občanské právo bylo poplatné době a režimu, mezinárodní obchod musel nadále alespoň částečně odpovídat uznávaným pravidlům, což je důvodem, proč odporovatelnost v českém právním řádu přetrvala. Úpravou v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb. se totiž inspiroval zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb. Zde byla odporovatelnost popsána v paragrafech 40 až 43 a omezila se jen na několik málo vět, pouhý zlomek ve srovnání s odpůrčími řády. Zachovalo se jen pár nejesenciálnějších pravidel pro základní věřitelovu ochranu.

---

[4] DUDEK, Miroslav a Christian MÜLLER. K některým aspektům uplatnění odporovatelnosti a relativní neúčinnosti dle NOZ. Epravo.cz [online]. 2013. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-uplatneni-odporovatelnosti-a-relativni-neucinnosti-dle-noz-92524.html?mail

[5] Tzv. recepční norma stanovila prozatímní platnost dosavadních zemských a říšských zákonů.

[6] ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, ISBN 978-80-7208-922-2

Ze studia historie odporovatelnosti, zejména části, která se dotýká Českých zemí a Československa, vyplývá, že tento institut v českém právním řádu zůstal v té či oné podobě po celou dobu, a i přes postupné zkracování nikdy úplně nevymizel. Současně je namístě poukázat na to, že jednotlivé úpravy vždy čerpaly z úprav minulých, ať již z bezprostředně předcházejících nebo starších, a vždy tak byla dodržena alespoň částečná kontinuita v základních zásadách pojetí odporovatelnosti.

3. Teoretické základy

Jak již bylo řečeno, odporovatelnost byla v původním znění ObčZ 1964 vypuštěna, což představovalo zásadní odklon od předchozích úprav, více či méně komplexních. Opětovné zavedení institutu do občanského práva přinesla až novelizace zákonem č. 509/1991 Sb., který jej s účinností od 1. ledna 1992 vložil do občanského zákoníku v podobě § 42a. Tato stručná úprava platila až do 1. ledna 2014, kdy vešel v účinnost občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále jako ObčZ 2012). Ten pojmenoval institut jako relativní neúčinnost a rozšířil jej jak do rozsahu, tak do obsahu.

3.1 Odporovatelnost podle občanského zákoníku 40/1964 Sb.

Úprava v § 42a ObčZ 1964 měla pouhé čtyři odstavce, přičemž za její vzor je považován především tzv. střední zákoník 141/1950 Sb.[7] Ve srovnání s tímto předpisem byla ještě méně obsáhlá a do velké míry závisela na soudním výkladu.

První odstavec zavedl právo věřitele domáhat se neúčinnosti právních úkonů dlužníka, kterými je zkracováno uspokojení jeho pohledávky. Ta musela být podle zákona vymahatelná (o výkladu tohoto pojmu viz kapitola 4.1), přičemž nezáleželo na tom, v jaké fázi nárok z daného úkonu byl. Navazující odstavec toto právo omezil tříletou lhůtou, což znamenalo možnost odporovat jen úkonu, který dlužník provedl v posledních třech letech. Úmysl zkrátit věřitele navíc musel být druhé straně právního úkonu znám. Odlišná úprava platila pro osoby blízké, které musely prokázat, že ani při náležité pečlivosti nemohly úmysl dlužníka poznat.[8]

[7] ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

[8] Pojem „náležitá pečlivost“ vymezil judikát NS sp. zn. 30 Cdo 2828/2009. Náležitá pečlivost se posuzuje se zřetelem ke konkrétní situaci a žádá, aby s ohledem na okolnosti osoba projevila dostatečnou aktivitu k poznání dlužníkova úmyslu.

Třetí odstavec se zabýval otázkou pasivní legitimace a čtvrtý definoval následky v případě věřitelova úspěchu (neúčinnost úkonu vůči věřiteli) a stanovil subsidiární povinnost k náhradě škody tomu, kdo získal odporovatelným úkonem prospěch.

3.2 Relativní neúčinnost dle občanského zákoníku 89/2012 Sb.

Nový občanský zákoník představuje zásadní zásah do občanského práva a významnou změnu stovek soukromoprávních institutů. To se týká i odporovatelnosti, která je nyní pojmenována jako relativní neúčinnost. Změna v termínu byla dána tím, že zatímco odporovatelnost je pojmem práva procesního, relativní neúčinnost je pojmem práva hmotného.[9] Relativní neúčinnost není absolutní povahy, nepůsobí tedy *erga omnes*, ale pouze ve vztahu mezi dvěma subjekty. Její úpravu lze nalézt za dalšími následky vad právních jednání v § 589 až 599. Na první pohled je jasné, že změny nebyly jen formálního charakteru. Zákonodárci vycházeli z toho, že minulá právní úprava byla strohá a neefektivní, pouze shrnující úpravu ze zákoníku č. 141/1950 Sb. ObčZ 2012 se tak ve věci relativní neúčinnosti ideově váže spíše k odpůrčímu řádu z roku 1931.[10]

Komplexní úprava institutu začíná v § 589 vymezením práva věřitele domáhat se neúčinnosti jednání dlužníka, které zkracuje možnost uspokojení vykonatelné pohledávky. Výslovně je uvedena odpůrčí žaloba jako nástroj, jímž se lze neúčinnosti dovolat. Úspěch odpůrčí žaloby vyžaduje existenci pohledávky, která je vykonatelná, a zároveň dlužník nemá dostatek majetku ke splacení dluhu. Implicitní podmínka žaloby je platnost právního jednání. Pouze platné jednání totiž může být vůči konkrétní osobě neúčinné. Naopak neplatné jednání účinky vůbec nevyvolá, a z toho důvodu by byla odpůrčí žaloba na toto jednání zamítnuta. Výsledkem úspěšné žaloby je deklarace neúčinnosti jednání, přičemž ta vzniká *ex tunc* a platí výlučně pro věřitele.[11] Řízení o odpůrčí žalobě se vede jako sporné řízení podle občanského soudního řádu. Nelze tedy odporovat tzv. ekvivalentním právním úkonům resp. jednáním. Nutno zmínit, že za staré úpravy se tato žaloba používala stejně i bez popisu v občanském zákoníku.

Není možné domáhat se neúčinnosti jednání v případě, že by za majetek ušlý z

[9] ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

[10] Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2138

[11] Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2139

dlužníkova vlastnictví třetí osoba poskytla adekvátní náhradu.[12] [13] Jak vyplývá z judikatury, odporovat lze úkonu, v jehož důsledku se zmenšil majetek dlužníka a věřitel se kvůli tomu nemůže domoci dlužníkova plnění. Z těchto dvou podmínek vyplývá, že nelze odporovat tzv. ekvivalentním právním jednáním, čili jednáním, které ze své podstaty ke zmenšení dlužníkova majetku nevedou. Typickým ekvivalentním jednáním je například uzavření kupní smlouvy. V řízení o odpůrčí žalobě se ale každopádně musí zkoumat skutečná podstata jednání i v případě, že je označeno jako ekvivalentní – nelze pouze poukázat na znění dané smlouvy, je nutné zjistit, že dlužník skutečně ekvivalentně nabyl či má nabýt.[14]

Paragraf 590 upravuje úplatná jednání a rozlišuje stavy, kdy druhá strana o dlužníkově úmyslu zkrátit věřitele věděla, kdy to vědět musela (tato podstata je v občanském právu novinkou) a kdy druhou stranou byla osoba blízká. U osob blízkých se předpokládá, že znají dlužníka a jeho situaci. Proto, aby úspěšně zabránily odpůrčí žalobě, musí prokázat, že nemohly rozpoznat dlužníkův úmysl zkrácení věřitele, již se však nevyžaduje jejich náležitá pečlivost. Jednotná tříletá lhůta byla přizpůsobena pro jednotlivé typy odporovatelných jednání, takže při vědomí třetí strany o úmyslu zkrátit věřitele se prodloužila ze tří na pět let. U osoby blízké se naopak zkrátila pouze na dva roky a stejná lhůta je i v případě, že třetí strana musela o úmyslu vědět. Krátká lhůta tady kompenzuje menší břemeno věřitele. V odstavci 2 je nově popsána možnost domáhat se neúčinnosti kupní a směnné smlouvy v případě mrhání majetkem. Tato úprava pak počítá s jednáním učiněným v posledním roce. Nelze s jistotou říct, jaká bude budoucí využitelnost této novinky v praxi, lze však předpokládat, že bude spíše nižší a upřednostněna bude úprava podle odstavce 1.

Mezi jednání podle § 590 lze zahrnout také tzv. skrytá jednání, která nemají na první pohled zkracující charakter. Ke zkrácení dojde až v jejich důsledku. Jde například o neuplatnění dlužníkovy pohledávky, která se tak promlčí, vzdání se nároku nebo převzetí dluhu.[15] Nelze však zasahovat do osobnostní sféry dlužníka a vyžadovat, aby se např. nechal zaměstnat. [16]

Následující části postupně vnáší do občanského práva po dlouhé době zpět ustanovení,

---

[12] 21 Cdo 1811/2000
[13] 21 Cdo 4333/2007
[14] 30 Cdo 2435/2006
[15] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, s. 1500.
[16] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-.

jejichž úprava již českému právnímu řádu byla dříve známá. Jedná se o úpravu bezúplatných právních jednání, jejichž neúčinnosti se lze bez ohledu na úmysl domáhat během dvouleté lhůty, možnost odporovat opomenutí dlužníka, kterým pozbyl majetkové právo, či institut výhrady.

Pasivně legitimovanými osobami se zabývá § 594 a v § 595 jsou popsány následky úspěšné odpůrčí žaloby. Tehdy se věřitel může domáhat splacení dluhu i z toho, co neúčinným jednáním z dlužníkova majetku ušlo. V případě, že to nelze, náleží věřiteli náhrada. Na rozdíl od předchozí úpravy zde však chybí jasné určení toho, kdo má povinnost náhrady. Podle minulé úpravy to byl ten, kdo získal právním úkonem prospěch.

Poslední paragrafy upravují postupně náhradní plnění, možnost zproštění se povinnosti podle předchozích paragrafů splacením dlužníkova závazku, problematiku plurality věřitelů, jež je zaměřena na ochranu povinné osoby před jejich nároky, a nakonec možnost poznamenat domáhání se neúčinnosti právního jednání do veřejného seznamu.

4. Vybraná témata odporovatelnosti a relativní neúčinnosti

Detailní popis všech paragrafů a každé jakkoli nepatrné změny v právní úpravě institutu by byl redundantní a vzhledem k omezenému rozsahu práce nemožný. Namísto toho je prostor udělen hlubšímu rozboru vybraných témat, jež se mohou jevit jako problematická nebo jinak zajímavá. Těmito tématy jsou aktivní a pasivní legitimace, výjimky z bezúplatných právních jednání a výhrada.

4.1 Aktivní a pasivní legitimace

Následující podkapitola se zaměří na otázku aktivní a pasivní legitimace, tedy na to, kdo bude žalobcem a kdo žalovaným v řízení založeném odpůrčí žalobou. Existence aktivní a pasivní legitimace je nedílnou a bezpodmínečnou součástí odpůrčího práva. Aby odpůrčí řízení bylo možné, jsou totiž mimo jiné potřeba dvě složky. Těmi jsou aktivně legitimovaný, tedy věřitel, a pasivně legitimovaný, tedy osoba, jež nabyla majetek dlužníka (či osoba v obdobném postavení, viz dále).[17]

Jak bylo zmíněno, o *aktivní legitimaci* hovoříme v souvislosti s věřitelem. Ten je jako

[17] VRCHA, Pavel. Odporovatelnost právního úkonu podle občanského zákoníku v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. In: ASPI [online]. 2012.

jediný aktivně legitimován k odpůrčí žalobě. Nelze však říct, že by každý věřitel byl aktivně legitimován automaticky, jeho pohledávka totiž musí odpovídat zákonným nárokům. Není možné odporovat jednání například v době trvání smluvní lhůty k zaplacení dluhu, kdy věřitel musí nejprve počkat na její uplynutí. Zároveň je třeba brát ohled na lhůtu, ohraničující právo odporovat.[18]

Podle minulé právní úpravy bylo třeba, aby věřitelova pohledávka byla vymahatelná, přičemž vymahatelností se rozumělo, že její splnění bylo možné vynutit skrze exekuci. Musel tedy být dán exekuční titul, např. výrok, příklep z nucené dražby či nález rozhodčího soudu. K této definici došly postupným výkladem soudy, které v podstatě vložily rovnítko mezi pojmy vymahatelnost a vykonatelnost.[19] Zároveň je nutné podotknout, že takto pojatá vymahatelnost nebyla vyžadována v den podání odpůrčí žaloby. Postačovalo, aby nastala alespoň v den rozhodnutí soudu.[20] Subjektem, který měl povinnost prokázat vymahatelnost pohledávky, byl samotný věřitel.[21]

Na to zareagovala nová právní úprava, podle které již musí být pohledávka vykonatelná. Určitý základ myšlenky změny této úpravy můžeme sledovat už v článku prof. Eliáše z roku 1998. Prof. Eliáš, jeden z tvůrců ObčZ 2012, zde popisoval judikát krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 15 Co 714/95, kde soud použil v právní větě termín vykonatelnost namísto zákonem upravené vymahatelnosti. Eliáš již tehdy k závěru, že by bylo užitečné, kdyby se sjednotil zákon s praxí. [22] Ačkoliv tedy nový občanský zákoník, stejně jako historické odpůrčí řády[23], vyžadují vykonatelnost pohledávky, je zřejmé, že nejde o faktickou změnu. Proto lze novou úpravu označit za bezproblémovou, neboť nedošlo ani ke zlepšení, ani zhoršení postavení věřitele nebo dlužníka, pouze se text zákona přiblížil praxi. I přes nedostatek nové judikatury se lze domnívat, že vykonatelnost pohledávky bude nadále postačovat alespoň v době vydání rozhodnutí dle § 154 občanského soudního řádu.

Za pozornost stojí fakt, že aktivně legitimovaným k podání odpůrčí žaloby může být

---

[18] Odpůrčí žaloba vůči právnímu jednání, které bylo činěno před delší dobou, než jakou lhůta stanoví, by byla na základě námitky promlčení zamítnuta.

[19] Rc 12/03 definoval pro účel odporovatelnosti vymahatelnou pohledávku jako takovou, která byla přiznána vykonatelným rozhodnutím, kdy lze nařídit exekuci.

[20] § 154 odst. 1 99/1963 Sb.: *„Pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení.“*

[21] ŠVESTKA Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., s. 388 ISBN 978-80-7400-108-6.

[22] ELIÁŠ, Karel: Zákon a profesoři (Malé praktikum ze sociologie práva), [Právní rozhledy 6/1998, s. 287]

[23] Čl. III § 9 odst. 1 64/1934 Sb.: *„Odporovati právním jednáním jest oprávněn věřitel, jehož pohledávka jest vykonatelná,…“*

také stát, který v soukromoprávních vztazích vystupuje jako právnická osoba.[24]

Je vhodné dodat, vycházeje ze starších soudních rozhodnutí z období první republiky, že případná přípustnost odpůrčí žaloby nemůže být podmíněna tím, že žalobce již vyčerpal všechny prostředky.[25] Pokud by byla takováto podmínka vynucována, notně by to zhoršilo postavení věřitele.

Pasivně legitimovaným subjektem byla podle ObčZ 1964 osoba, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn nebo které vzniknul z odporovaného právního úkonu prospěch. V ObčZ 2012 se pasivní legitimací zabývá § 594, který stanoví, že neúčinnosti se lze dovolat primárně proti tomu, kdo s dlužníkem právně jednal, nebo kdo z právního jednání přímo nabyl prospěch. Jednou z velkých novinek v souvislosti s relativní neúčinností je to, že se pasivně legitimovaným nyní může stát i dědic osoby dle § 594. Takto byl do určité části prolomen dřívější názor některých odborníků, kteří tuto možnost zamítali. Jako čtvrtý je uveden ten, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce. Vůči jinému právnímu nástupci se lze neúčinnosti domáhat jen tehdy, když mu musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl neúčinnosti jednání dovolat, pokud nabyl bezúplatně nebo je právním nástupcem osoba blízká, ledaže jí v době nabytí nemusely být okolnosti pro domáhání se neúčinnosti známy.

Pro úplnost lze zmínit, že v ObčZ 1964 se definice osoby blízké nacházela v § 116. Mezi tyto osoby se řadili: příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel, partner a jiné osoby v rodinném nebo obdobném poměru, jestliže by újmu jedné z nich druhá důvodně pociťovala jako vlastní. Z poměrně úzké definice judikatura dovodila, že pojem osoby blízké se může vztahovat nejen na fyzickou ale i na právnickou osobu v případě, kdy dlužník je statutárním orgánem nebo jeho členem, společníkem nebo zaměstnancem právnické osoby a zároveň by pociťoval újmu právnické osoby jako svou vlastní.[26] Soud zde, jak patrno, aplikoval část definice z § 116, kde není výslovně řečeno, že osobou blízkou může být pouze osoba fyzická. S tímto názorem lze souhlasit, v opačném případě by mohla vzniknout absurdní situace, kdy by dlužníkovi postačovalo založit právnickou osobu, převést na ni svůj majetek, a zabránit tak věřiteli v uspokojení pohledávky. Daná situace by odporovala samotnému smyslu § 42a a principu *pacta sunt servanda*, což je pochopitelně nežádoucí.

---

[24] ŠVESTKA Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 388, ISBN 978-80-7400-108-6.

[25] Vážný 4912/25

[26] NS 21 Cdo 2192/2001

V ObčZ 2012 došlo k rozšíření právní definice osoby blízké. Jak už bylo zmíněno, rozdíl oproti jiné třetí osobě, spočívá u relativní neúčinnosti v tom, že u osoby blízké není nutné prokazovat úmysl zkrátit věřitelovo uspokojení. Tento úmysl se presumuje a důkazní břemeno je zde obrácené. Rozšíření pojetí osob blízkých ve velké míře zvětšilo okruh těch, vůči nimž je možné se relativní neúčinnosti domáhat bez nutnosti věřitele prokazovat úmysl. Je nutné podotknout, že vzhledem k formulaci textu zákona osoby sešvagřené a osoby, které spolu dlouho žijí, jsou považovány za osoby blízké na základě vyvratitelné domněnky. Tyto jsou oproti ostatním osobám blízkým zvýhodněny, neboť pokud dokáží, že takovou osobou nejsou, důkazní břemeno se navrací zpět k věřiteli. Obdobně se použije ustanovení o osobě blízké i na právnické osoby. V úpravě se tedy opět navázalo na výklad judikatury.

V případě, kdy má dlužník kromě ušlého další, postačující majetek, který by bylo možné použít k uspokojení věřitele, nelze úkonu s úspěchem odporovat.[27] Taková situace by byla kontraproduktivní, jelikož pokud by soud vyjádřil s danou odpůrčí žalobou souhlas, zasáhnul by do základních práv vlastníka, tedy do článku 11 Listiny základních práv a svobod, konkrétně odstavce 1 a 4.[28] V důsledku by tak mohla být schvalována šikanózní jednání jak vůči dlužníkovi, tak přeneseně vůči třetí straně.

Specifickou roli hraje v rámci odporovatelnosti úmysl. Podle ObčZ 1964 byl úmysl jako takový nezbytnou součástí pasivní legitimace. *A contrario* je tedy zřejmé, že pokud tento úmysl chyběl, nebylo možné vůči právnímu úkonu úspěšně zasáhnout odpůrčí žalobou, a to ani za podmínky, že by tento úkon skutečně znemožňoval věřiteli uspokojit se z pohledávky. Současná úprava je obdobná s výjimkou bezúplatných právních jednání, kde se úmysl nevyžaduje.

Fakt, že dlužník a třetí osoba jednali v úmyslu zkrátit plnění věřiteli, musí být prokázán věřitelem. To je naprosto v souladu se základními principy občanského procesního práva. Je třeba dodat, že při případném dokazování nestačí prokázat, že dlužník si byl vědom své předluženosti; musí dokázat, že zde byl skutečně (nepřímý) úmysl zkrátit věřitele.[29]

Odporovat lze nejen právnímu jednání (úkonu) dlužníka, avšak dokonce i právnímu

---

[27] Vážný 4912/25

[28] Čl. 11 odst. 1 2/1993 Sb.: *„Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“*
Čl. 11 odst. 4 2/1993 Sb.: *„Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.“*

[29] Vážný 5793/26: *„Žalovanému náleží dokázati, že je zde jmění k uspokojení žalobce postačitelné a něho dostižitelné.“*

jednání ručitele vůči třetí osobě. Tato možnost vychází ze současné judikatury,[30] ačkoliv v prvorepublikové judikatuře bylo možné najít názory opačné[31] Nicméně, vycházeje z teleologického výkladu ustanovení o odporovatelnosti, resp. neúčinnosti, musíme dojít k závěru, že účelem institutu je ochrana věřitele před právními jednáními, které by zkracovaly možnost věřitelova uspokojení z pohledávky. Ručitel, který se dobrovolně zavázal k tomu, že jeho majetek bude případně použit k tomuto uspokojení, proto na základě principu *pacta sunt servanda* musí snésti určité omezení svého jednání v případě, kdy je zřejmé, že věřitelův dluh nebude možné splatit z dlužníkova majetku. Na základě těchto argumentů je proto žádoucí, aby bylo možné odporovat právním jednáním ručitele, které by měly podobný efekt, jako jednání dlužníka.

4.2 Výjimky z bezúplatných právních jednání

Neúčinnost bezúplatných jednání je v ObčZ 2012 upravena v § 591. Neúčinnosti takovýchto jednání se lze dovolat, pokud k nim došlo v posledních dvou letech, přičemž pojem bezúplatných jednání podle tohoto ustanovení by měl být vykládán extenzivně, aby bylo možno docílit dostatku práv pro věřitele. V souladu s extenzivním výkladem by se sem mohlo řadit poskytnutí zástavy či vzdání se dědictví, naopak by sem nepatřil prodej pod cenou za současného očekávání protiplnění. Možnost domáhat se neúčinnosti bezúplatného jednání nevyžaduje prokázat úmysl, což ulehčuje věřitelovu situaci.

Navzdory rozporuplnému znění ustanovení v § 591 ohledně výjimek lze logicky vyvodit, že jejich charakter spočívá v nemožnosti být předmětem odpůrčí žaloby. Proto je vhodné soustředit se přímo na jednotlivé výjimky.[32]

Plnění povinnosti uložené zákonem teoreticky nemuselo být zmiňováno, jelikož přednost je zde automatická. Někdy však může být povinnost, např. výživné, plněna předčasně nebo za více období. Pak je nutné uvědomit si, že do výjimky se počítají jen jednání odpovídající smyslu zákona.[33] Typickou povinností podle tohoto písmene je povinnost

---

[30] NS 31 Cdo 870/1999

[31] Rv I 1545/31

[32] Ustanovení v § 591 totiž stanoví: „Neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka se může věřitel dovolat tehdy, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. To neplatí, jedná-li se o a) plnění povinnosti uložené zákonem,…“ Začátek druhé věty evokuje, že na vyjmenované výjimky se nevztahuje uvedená lhůta dvou let, což ale pochopitelně není účelem zákona.

[33] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1505.

založená rozhodnutím soudu o náhradě škody.

Ustanovení o obvyklých příležitostných darech se jeví jako jasné, ale také zde mohou vznikat otázky. Za darování lze totiž v určitých případech považovat i jednání za protiplnění pod hodnotou. Takovéto jednání, tzv. smíšené darování, pokud to jeho povaha dovoluje, je možné rozložit na část úplatnou a bezúplatnou. Lze dovodit, že v tomto případě by bylo možno domáhat se neúčinnosti bezúplatné části, zatímco část úplatná by byla považována za ekvivalentní jednání. Od těchto případů je nutné rozlišit zastřené darování, které je faktickým darováním, ač je uvedeno třeba v kupní smlouvě. Jestli je příležitostný dar obvyklý, se posuzuje podle obdarovaného. Jiné dary může očekávat osoba nemajetná, jiné osoba vysoce postavená. Nelze však hodnotit obvyklost daru osobě mimořádně bohaté.[34]

Možná nejspornější výjimkou je věnování v přiměřené výši na prospěšný účel. Při jeho hodnocení totiž záleží hned na několika věcech: na situaci společnosti, v níž se dárce nachází, na majetku dárce a účelu věnování a také daném případu.

Plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti, souvisí s mimoprávními hodnotami, na které zákon formou výjimky reaguje. Mohla by se sem řadit například podpora překonání živelních katastrof.[35] Za plnění podle tohoto písmene by bylo možné považovat také náhradu škody, dohodnutou mimosoudně.

Ať už je určité jednání řazeno pod kteroukoli z výjimek, vždy je potřeba zkoumat skutečný význam a úmysl za daným jednáním. Důkazní břemeno ohledně výjimky má dlužník.

4.3 Výhrada

Institut výhrady se nachází v § 593 ObčZ 2012 a zjednodušeně řečeno zakotvuje právo věřitele oznámit osobě, která s dlužníkem právně jednala,[36] uplatnění výhrady, na jejímž základě se bude moci v budoucnu dovolávat relativní neúčinnosti daného jednání ve vztahu k předmětnému majetku. Toto právo je možné uplatnit ještě před vykonatelností pohledávky a jeho význam nespočívá v samotném informování, jako spíše v pozastavení běhu promlčecí lhůty k podání odpůrčí žaloby a to právě do doby vykonatelnosti pohledávky. Vedle žaloby

[34] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1505.

[35] Tamtéž

[36] Popř. která od dlužníka nabyla či jiná osoba, která by v době vykonatelnosti pohledávky byla pasivně legitimovaná k odpůrčí žalobě.

tedy jde o další nástroj ochrany věřitele a jeho princip je patrný ze znění zákona. Síla tohoto institutu spočívá jednak v možnosti dovolat se neúčinnosti jednání, kterému by jinak už nebylo možno odporovat, jednak už samotné vyjádření výhrady může působit preventivně.[37]

Podobné právo zakotvovaly už odpůrčí řády z let 1914 a 1931, které ovšem počítaly s výhradou pouze co do prodloužení lhůty k uplatnění odporovatelnosti o dva roky. Že lhůta k odporu oznámením výhrady až do vymahatelnosti neběží, zavedl občanský zákoník č. 141/1950 Sb. ObčZ 1964 potom výhradu ani podobný institut neupravoval. Situace, kdy by dlužník mohl svůj majetek libovolně zmenšovat jen proto, že do vymahatelnosti či vykonatelnosti pohledávky zbývá mnoho času, by byla každopádně nežádoucí. Z toho důvodu vznikla v minulých letech specifická řešení. První bylo zmíněno v kapitole 4.1 a umožnilo s ohledem na § 154 občanského soudního řádu rozhodnout ve prospěch věřitele, pokud se pohledávka stala vymahatelnou, resp. vykonatelnou, alespoň v době rozhodnutí, samotné podání žaloby tuto podmínku nevyžadovalo. Druhé řešení spočívalo v přerušení řízení, zahájeného ještě před vymahatelností. Judikát Rc 12/03 určil, že existence pohledávky, která ještě není vymahatelná a žalobce se jí domáhá v jiném řízení, dává důvod k přerušení řízení o odpůrčí žalobě podle § 109 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu.[38] Věřitel tak mohl podat žalobu dříve a následně žádat přerušení řízení. Tato možnost sice nadále reálně existuje, výhrada se ale jeví jako snadnější a rychlejší řešení, které je výhodné pro všechny strany, protože nezahrnuje nutnost vedení soudního sporu. Navíc je nutno upozornit, že možnost přerušení řízení je v diskreci soudu a není na ni nárok.

Oznámení o výhradě musí mít písemnou formu a logicky také všechny elementy platného jednostranného adresného právního jednání, navíc musí obsahovat důvody pro domáhání se neúčinnosti.[39] Takovéto oznámení se předkládá notáři (podle § 94b až 94e notářského řádu), okresnímu soudu (podle § 354 občanského soudního řádu) či exekutorovi[40] (podle § 76d až 76g exekučního řádu) s žádostí o doručení druhé straně. Instituce o žádosti sepíše protokol, přičemž neodpovídá za obsah oznámení. Existuje ale také možnost, učinit

---

[37] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1506.

[38] Toto ustanovení mimo jiné umožňuje soudu přerušit řízení, jestliže probíhá jiné řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu.

[39] ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1507.

[40] Ve srovnání s úpravou v historických odpůrčích řádech je možnost podat výhradu přes exekutora novinkou.

oznámení přímo do protokolu. O doručení, resp. nedoručení informuje daná instituce věřitele.

Možnost podat výhrady je jednoduchá, věřitel nemusí zkoumat stav dlužníkova majetku a nenese odpovědnost. Je tedy otázkou, zda tak může dojít k nežádoucí situaci, kdy věřitel vahou výhrady bude reálně, šikanózně ztěžovat dlužníkovi jeho dispozici s majetkem.

5. Srovnání se zahraniční úpravou

Pro srovnání relativní neúčinnosti podle české právní úpravy s úpravou v sousedních státech je nutno pochopit propojení mezi jednotlivými právními řády zemí Střední Evropy. Právo německé a rakouské vždy inklinovalo k vzájemnému propojení. Vztah rakouské a české právní úpravy je dán společnou historií a stejně tak vztah české a slovenské právní úpravy. Není proto překvapením, že základní pravidla jsou vesměs velmi podobná.

V Rakousku dodnes platí odpůrčí řád z roku 1914 – odpůrčí řád, který platil i v Českých zemích a pak v Československu a který byl zdrojem inspirace jak pro řád z roku 1934, tak i pro nový občanský zákoník. Po teoretické stránce jsou si tyto úpravy relativně podobné. Existuje ovšem mnoho praktických rozdílů v mnoha zásadních bodech. Prvním z nich je vztah neplatnosti a neúčinnosti. Například rakouská literatura říká, že pro možnost domáhat se neúčinnosti je irelevantní, zda je dané jednání platné nebo ne, kdežto podle české úpravy neplatnému jednání odporovat nelze. Taková situace je složitější pro věřitele, který musí před podáním odpůrčí žaloby zkoumat, zda jednání není neplatné. V Rakousku dále existuje možnost odporovat ekvivalentním právním jednáním, pokud by bez daného jednání byla pozice věřitele lepší. Podle české judikatury však nelze odporovat, když se majetek dlužníka nezměnil.

V Německu platí odpůrčí zákon z roku 1994, Anfechtungsgesetz, který upravuje institut neúčinnosti zhruba ve stejném rozsahu a jeho pojetí je blízké úpravě v Rakousku. To platí i pro praxi a literaturu, která je rakouské verzi podobná ve všech základních myšlenkách, jak jsou zmíněny v předchozím odstavci.[41]

Vývoj právní úpravy odporovatelnosti na Slovensku je úzce spjat s vývojem v České republice. ObčZ 1964 pochopitelně platil na území celého Československa, a to i po novelizaci z roku 1991. Paragraf 42a, zavádějící do občanského práva institut

[41] DUDEK, Miroslav a Christian MÜLLER. K některým aspektům uplatnění odporovatelnosti a relativní neúčinnosti dle NOZ. Epravo.cz [online]. 2013. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-uplatneni-odporovatelnosti-a-relativni-neucinnosti-dle-noz-92524.html?mail

odporovatelnosti, tudíž platil i na Slovensku, a jelikož tato země nadále kráčí cestou novelizací a dosud nesáhla po možnosti zásadní rekodifikace, platí zde nadále. K výraznému odlišení slovenské úpravy došlo až novelou z roku 1997. Novelizovaný § 42a, který je oproti původnímu znění mnohem rozpracovanější, podrobně upravuje mimo jiné otázku pasivně legitimovaných osob, která je rozšířena na právnické osoby. Upraveno je například jednání (právny úkon) ve prospěch právnické osoby, ve které má dlužník či osoba blízká určitou majetkovou účast[42], kde jsou tyto osoby statutárním orgánem či jeho členem a podobně, přičemž tento vztah je postaven na úroveň vztahu mezi dlužníkem a osobou blízkou.[43] Šlo o pokrokové ustanovení, které v českém právním řádu nemělo svůj protějšek a jehož absence musela být řešena judikaturou (viz kapitola 4.1). Některými procesními otázkami ohledně podání žaloby ve slovenském občanském zákoníku se zabývá § 42b. Ve srovnání s českým ObčZ 2012 je však slovenská úprava stále příliš stručná, nezná možnost uplatnění výhrady, nemá ustanovení o pluralitě věřitelů či neřeší možnost zápisu do veřejného rejstříku. Obecná lhůta pro uplatnění odpůrčí žaloby, společná pro všechny případy, činí tři roky.

Vzhledem k dlouhé společné tradici nepřekvapí, že slovenské pojetí odporovatelnosti se co do principů i praxe do značné míry shoduje s českým. To platí například pro ekvivalentnost právních jednání – základním předpokladem odporovatelnosti na Slovensku totiž je, že dlužník učiní právní jednání, které svým obsahem znamená převzetí závazku bez přiměřeného protiplnění, přičemž takováto hodnota se vyčísluje v penězích. Prodání věci za přiměřenou cenu proto *a contrario* nelze odporovat. Stejně jako u nás lze také na Slovensku odporovat jen platným právním úkonům. Slovenská doktrína myslí také na situace jako převzetí dluhu, odmítnutí daru, odpuštění dluhu, jeho úmyslné nevymáhání a podobně.[44]

6. Srovnání relativní neúčinnosti dle občanského zákoníku s úpravou v Insolvenčním zákoně

Účelem zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) je zajistit co nejlepší a nejrychlejší uspokojení věřitelů.[45] Touto optikou je nutné nahlížet na ustanovení v §

[42] Stanovená majetková účast činí většinou 10 %, v určitých případech se vyžaduje účast 34%, přičemž obojí se váže na stav v době, kdy se dané právní jednání uskutečňuje.

[43] Úprava osob blízkých se nachází v § 116 a 117 slovenského občanského zákoníku, přičemž dikce těchto ustanovení je shodná s tou, která byla v českém právním řádu do roku 2014.

[44] VOJČÍK, Peter. Občiansky zákonník: stručný komentár. 2., přeprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 145-159 , ISBN 978-80-8078-249-8.

[45] KSPA 56 INS 1418/2009

235 až 243 upravující neúčinnost právních úkonů a jejich výklad by tak logicky měl směřovat spíše ve prospěch věřitele než dlužníka. V § 235 až 239 jsou upraveny obecné podmínky neúčinnosti, následující paragrafy poté rozlišují jednotlivé typy úkonů (bez přiměřeného protiplnění, zvýhodňující a úmyslně zkracující).

Prvním rozdílem je otázka úmyslu. V rámci občanského zákoníku je s výjimkou bezúplatných právních jednání nutné, aby dané jednání úmyslně zkracovalo věřitele. Naopak v insolvenčním zákoně v obecné úpravě neúčinnosti právních úkonů (jednání) úmysl vyžadován není.[46] K neúčinnosti právních úkonů tedy postačuje, aby úkon nějakým způsobem zkracoval možnost uspokojení věřitelů. Úmysl jako takový je vyžadován až v § 242 insolvenčního zákona, přičemž toto ustanovení působí jako *lex specialis* vůči výše zmíněné obecné části. V případě, že by zde byl tedy úmysl dlužníka zkrátit věřitele, a tento úmysl byl znám třetí osobě nebo jí musel být znám vzhledem k okolnostem, použil by se § 242. Ohledně tohoto tématu panují rozdílné názory. Z ustanovení § 235 se totiž lze domnívat, že odporovatelným právním úkonem je takový, který splňuje obecnou definici. Druhý názor oponuje tím, že odporovatelnými právními úkony mohou být pouze ty, které jsou upraveny v § 240 – 242.[47]

Dalším významným rozdílem mezi úpravou dle občanského zákoníku a insolvenčního zákona je v tom, co nastane po úspěšné odpůrčí žalobě. V rámci občanského práva, pokud je žaloba úspěšná, majetek zůstává v dispozici třetí osoby.[48] Až po případné exekuci by byla tato osoba nucena majetek vydat. Jinak je tomu v insolvenčním zákoně, kde při úspěšné žalobě exekuce nutná není. Třetí osoba musí vydat majetek do majetkové podstaty, nebo nahradit škodu.[49]

Poslední z vybraných odlišností, které se práce věnuje, je otázka, kdo je oprávněn odpůrčí žalobu podat. Dle občanského zákoníku je aktivně legitimovaným k odpůrčí žalobě věřitel. Pouze ten má právo žádat u soudu relativní neúčinnost právního jednání, které by zkracovalo uspokojení jeho pohledávky. Jinak je tomu na základě insolvenčního zákona. Zde je aktivně legitimovaným pouze soudně jmenovaný insolvenční správce. Nejedná se proto o žalobu proti jednání, kterým by byl zkrácen žalobce, jak je tomu podle občanského zákoníku. Ve své podstatě se tak jedná o žalobu ve prospěch třetí osoby. Insolvenční správce zde jedná

[46] § 235 zákona č. 182/2006 Sb.
[47] NS 15 Cmo 72/2010
[48] Tedy té osoby, vůči níž byla žaloba úspěšná
[49] *Hásová, J. a kol.:* Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 782

ve prospěch věřitelů, kteří naopak ztratili své právo domáhat se neúčinnosti. Rozdíl je také v pasivní legitimaci, kde platí, že lze odporovat i úkonům věřitele. Insolvenční správce může odporovat jak úkonům, které by věřitele zkracovaly, tak těm, které by naopak jednoho věřitele zvýhodňovaly před ostatními.[50]

7. Závěr

Pokud chceme nějakým způsobem probíraný institut a jeho změny shrnout, je potřeba vidět problematiku z různých hledisek. Z krátkodobého hlediska došlo k výrazné změně, kdy už samotný nový název institutu jako by signalizoval, že zákonodárce nenechal „kámen na kameni“. Bylo zavedeno mnoho nových pravidel, došlo k úpravě lhůt či rozšíření pasivně legitimovaných osob. Na druhou stranu, při bližším zkoumání lze dojít k tomu, že některá ustanovení jsou jen podrobněji rozpracovaná nebo se pouze přiblížila dosavadní praxi. Je tedy možné očekávat, že základy pojetí odporovatelnosti, respektive relativní neúčinnosti, se nebudou otřásat tak, jak by to na první pohled mohlo vypadat. Je nicméně otázkou, nakolik se nová ustanovení v právním řádu zabydlí, do jaké míry se změní judikatura či jak budou využívány nové instituty, například výhrada či zápis do veřejného rejstříku. V současné době jsou proto závěry ohledně institutu předčasné.

Z dlouhodobého hlediska lze pozorovat, že navzdory přejmenování institutu se nová úpravu velmi blíží předpisům z počátku minulého století a ve srovnání s nimi je novinek jen velmi málo. V historickém kontextu se relativní neúčinnost vrací do doby ještě před občanským zákoníkem č. 141/1951 Sb. a víceméně plynule navazuje na odpůrčí řády. Nelze však s jistotou říct, nakolik bude judikatura respektovat judikáty vážící se právě k těmto řádům a jestli bude mít vývoj ve vztahu k nim charakter evoluce či revoluce.

Z hlediska zahraničních právních úprav lze dodat, že dosavadní příbuznost české a slovenské úpravy byla částečně překonána, naopak došlo k přiblížení k úpravě rakouské. Nakolik budou přebírány rakouské názory, nakolik zůstane při současném pojetí či do jaké míry se vytvoří nová řešení, je opět otázkou budoucího vývoje.

Samotným závěrem se sluší poznamenat, že hluboké kořeny a větší či menší míra kontinuity v dosavadním vývoji, by měla být respektována a vždy by se mělo počítat s prameny napříč více než stoletou historií odpůrčího práva.

[50] V případě zvýhodnění věřitele by se dokonce jednalo o trestný čin dle § 223 Trestního zákoníku 40/2009

8. Zdroje

LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a Jana SVEJKOVSKÁ. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 978-80-7400-423-0.

LEBEDA, Martin: Relativní neúčinnost v novém občanském zákoníku, [Právní rozhledy 6/2013, s. 222]

PULKRÁBEK, Zdeněk: Vyhlídky odpůrčího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku, [Právní rozhledy 11/2013, s. 381]

ŘEHÁČEK Oldřich, Milan VRBA: Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku, [Právní rozhledy 21/2013, s. 747]

ŠVESTKA Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULKMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-7400-108-6.

VRCHA, Pavel. Odporovatelnost právního úkonu podle občanského zákoníku v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. In: ASPI [online]. 2012.

HOLUB, Milan. Občanský zákoník: komentář. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2003, 755 s. ISBN 80-7201-406-4.

BALÁK, František, Věra KORECKÁ a Petr VOJTEK. Občanský zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy. 1. vyd. Praha: Beck, 2006, XVI, 884 s. ISBN 80-7179-426-0.

VRCHA Pavel. Odporovatelnost právního úkonu podle občanského zákoníku v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. [online]. Dostupné z: http://vrcha.webnode.cz/news/odporovatelnost-pravniho-ukonu-podle-obcanskeho-zakoniku-v-judikature-nejvyssiho-soudu-ceske-republiky-/

BULTAS, Ondřej. Další převody majetku získaného odporovatelným úkonem: Následky dalších převodů majetku získaného odporovatelným právním úkonem a pasivní legitimace osob majících z odporovatelného úkonu prospěch. Advokátní kancelář - Attorney at Law [online]. Dostupné z: http://www.bultas-advokat.cz/pravni-clanky/nasledky-dalsich-prevodu-majetku-ziskaneho-odporovatelnym-pravnim-ukonem?phpMyAdmin=T6DsBso3x0moHoMFV-T%2ClK72XCc

DOHNAL, Jakub. Za 8 měsíců už nepůjde podat odpůrčí žalobu tak jako dnes. Epravo.cz [online]. 2013. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/za-8-mesicu-uz-nepujde-podat-odpurci-zalobu-tak-jako-dnes-90603.html

DUDEK, Miroslav a Christian MÜLLER. K některým aspektům uplatnění odporovatelnosti a relativní neúčinnosti dle NOZ. Epravo.cz [online]. 2013. Dostupné z:

http://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-uplatneni-odporovatelnosti-a-relativni-neucinnosti-dle-noz-92524.html?mail

ELIÁŠ, Karel. Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad. Bulletin-advokacie.cz [online]. 2013. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/problematicka-ustanoveni-noveho-obcanskeho-zakoniku-a-jejich-vyklad?browser=mobi

POŘÍZEK, Jan. Relativní neúčinnost právního jednání dle nového občanského zákoníku. Epravo.cz [online]. 2014. Dostupné z: http://www.epravo.cz/top/clanky/relativni-neucinnost-pravniho-jednani-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93366.html

ELIÁŠ, Karel: Zákon a profesoři (Malé praktikum ze sociologie práva), [Právní rozhledy 6/1998, s. 287]

VOJČÍK, Peter. Občiansky zákoník: stručný komentár. 2., přeprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, 1234 s. ISBN 978-80-8078-249-8.

HÁSOVÁ, J. a kol.: Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1504

ŠVESTKA Jiří, DVOŘÁK Jan, FIALA Josef, PELIKÁNOVÁ Irena, PELIKÁN Robert, DVOŘÁK Tomáš, SVOBODA Karel, PAVLÍK Pavel a kol.: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-. ISBN 978-80-7478-369-2.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

VÁŽNÝ František. Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských. V Praze: Právnické vydavatelství, 1926.

Judikatura

NS 31 Cdo 1704/1998

R 27/2000

NS 21 Cdo 2285/2000

Stanovisko NS Opjn 8/2006 (C 5621)

NS 21 Cdo 2192/2001

NS 31 Cdo 870/1999

KS Hradec Králové 15 Co 714/95

NS 21 Cdo 1811/2000

NS 30 Cdo 2828/2009

NS 15 Cmo 72/2010

NS 30 Cdo 2435/2006

Rc 12/03

21 Cdo 4333/2007

Rv I 1545/31